

Појмовник

амбијенталне целине	Амбијенталне целине су лако препознатљиви, стилски дефинисани, архитектонски и уметнички осмишљени простори специфичне атмосфере. Често им карактер даје архитектура објеката, а такође их могу дефинисати крошње дрвећа, пријатна микроклима или посебно згодна позиција у топографији града. Оне су материјализација неке идеје и система вредности, жива белешка о рутини свакодневног живота, специфичностима становника или навикама сталних посетилаца. Оно што амбијенталне целине такође чини вредним јесте њихово место у истинитим причама и урбаним легендама урезаним у колективну свест грађана.
бесправна изградња	Бесправна изградња се односи на изградњу новог објекта као и на доградњу, адаптацију или реконструкцију стамбеног или неког другог (пословног, помоћног и др.) објекта без прописаног одобрења за изградњу.
браунфилд	Браунфилд је земљиште које је раније изграђено и коришћено да би услед економско-финансијских или других разлога било физички или имовински напуштено, еколошки загађено и које захтева улагања ради поновног квалитетног коришћења. Својеврсне браунфилде чине и „блокиране“ локације на којима инвеститори нису завршили планиране објекте или су прекинули радове због стечаја, банкрота или нерешених имовинско-правних односа. У зависности од ограничења за реактивирање, најчешћа подела браунфилд зона је на тзв. „лаке“ и „тешке“. „Лаке“ браунфилд зоне имају значајан потенцијал за „саморазвој“ и атрактивне су за приватне инвеститоре (због положаја, доступности, погодности и могућих пословних ефеката). „Тешке“ браунфилд зоне имају знатна ограничења која их чине мање атрактивним у односу на „лаке“ браунфилде. Посебан облик „тешких“ браунфилд зона чине девастирани простори који обилују бројним локационим, својинским, техничким, инфраструктурним и еколошким проблемима и чије активирање у продуктивнију намену подразумева велика улагања. Њихово реактивирање захтева обавезно учешће и јавних средстава, посебно у погледу деконтаминарања, рушења постојећих садржаја, расељавања, опремања инфраструктуром, регулисања својинских односа, реституције, итд.
гринфилд	Гринфилд је земљиште које није раније изграђивано, нема претходних обавеза, слободно је да се заузме и изгради.
девастација	Пустошење, уништавање, разарање разним непримерним радовима.
депривирани четврти	Депривирани четврти су подручја груписања људи који су ограничених могућности за избор места становања. То су подручја у којима су могуће опасности за здравље због концентрације сиромаштва, незапослености, недостатка социјалне и економске кохезије и инклузије.
доступност	Доступност до неког елемента је удаљеност тог елемента од осталих значајних подручја насеља, објеката, површина, садржаја или активности. Удаљености се могу изразити у односу на различите видове кретања (ваздушно, аутомобилско, бициклическо, пешачко и др.).
енергетска ефикасност	Енергетска ефикасност је однос између оствареног резултата у услугама, добрима или енергији и за то утрошене енергије.
„зелена“ економија	„Зелена“ економија је економија чији је резултат побољшана добробит становништва и друштвена једнакост, уз значајно смањење ризика за окружење и даље деградације животне средине.
идентитет града	Идентитет града је скуп јединствених особина и обележја који обезбеђује његову трајну препознатљивост у поређењу с другим градовима, по којима се он од њих разликује и признаје као посебан.
индустријске/	Скупине локација или ограничени простори већег броја правних лица из

привредне зоне (ИЗ/ПЗ)	исте или различитих грана, односно локацијски облик пословне инфраструктуре који поред других модела локације (индустријски паркови, технолошки паркови, слободне зоне, пословни инкубатори, бизнис центри, аеродромске зоне развоја и др.) представљају атрактивне инструменте привлачења улагања на датом подручју.
индустријски парк (ИП)	Индустријски парк може да се оснује на читавој површини индустријске зоне или у једном њеном делу. Индустријски парк је правно лице у приватном, јавном или јавно-приватном власништву, које предузећима смештеним у индустријском парку нуди посебне услуге, у складу са њиховим потребама. Индустријски паркови су најчешће лоцирани у близини саобраћајнице, нарочито тамо где се сусреће више од једног начина транспорта: ауто-пут, железница, аеродром и пловна река.
интегрално планирање	Интегрално (свеобухватно) планирање је процес који се састоји из повезивања секторског планирања и планирања на различитим нивоима, како би се донеле стратешке одлуке и пружио свеобухватан увид у ресурсе и њихово коришћење. Интегрално планирање је основ за институционалне иницијативе и расподелу средстава. У оквиру интегралног планирања, економски, социјални, еколошки и културни чиниоци се разматрају заједно и комбинују се тако да доношење одлука о коришћењу земљишта и објеката иде у правцу одрживог просторног развоја.
климатске промене	Промена климе која је директно или индиректно условљена људским активностима које изазивају промене у саставу глобалне атмосфере, и која је суперпонирана на природна колебања климе, осматрана током упоредивих временских периода.
компактни град	Компактни град се сматра одрживом урбаном формом која се нуди као могуће решење проблема неконтролисаног ширења градова. Добре стране које компактни град нуди су: побољшана енергетска ефикасност и смањено загађење због тога што веће густине насељености чувају земљиште, омогућавају становништву да живи ближе местима рада, услугама и др. и да користи одрживе видове саобраћаја. Осим позитивних учинака на животну средину, компактни градови утичу и на друштвену разноликост и повезаност међу људима.
контаминирани локације	Подручја на којима је потврђено присуство локализованог загађења земљишта. Локализовано загађење везано је за подручја појачане индустријске активности, неадекватно уређена одлагалишта отпада, локалитете вађења минералних сировина, војна складишта, подручја на којима је дошло до акцидентних ситуација и загађења земљишта и индустријски девастиране локације (браунфилде) на којима су се обављале делатности које су могле да контаминирају земљиште.
креативне економије	Креативне економије (креативне делатности, активности) обухватају: адвертајзинг, архитектуру, уметност, тржиште антиквитета, урбане занате, дизајн, високу моду, филм и видео, компјутерске игре и друге интерактивне софтвере за доколицу, сектор информационих и комуникационих технологија, музику, сценске уметности, издаваштво, телевизију, радио итд.
културно наслеђе	Културно наслеђе је скуп ресурса наслеђених из прошлости, које људи идентификују, независно од власништва над њима, као одраз и израз непрекидно еволуирајућих вредности, уверења, знања и традиција. Оно обухвата све видове животне средине настале интеракцијом човека и простора током времена.
локални економски развој (ЛЕР)	Локални економски развој је инструмент и концепт интегрисања ефикасности економског раста и развоја, социјалне једнакости, квалитета окружења и одрживог финансирања развоја урбаног насеља као оквира за одрживи развој заједнице.
локална	Локална стратегија интегралног развоја за урбану насељу припрема се на

стратегија интегралног развоја урбаног насеља (СИУР)	основу ове стратегије за потребе њене разраде и непосредног спровођења. СИУР повезује економске, социјалне, управљачке и политичке компоненте планирања са просторно-физичком, укључује партиципацију и везује се за финансијске и временске оквири и актере/институције као носиоце активности, који ће је спроводити. Локалном стратегијом интегралног развоја урбаног насеља утврђују се приоритетна подручја интервенције у складу са потенцијалним подручјима утврђеним овом стратегијом. На основу СИУР, јединице локалне самоуправе припремају и реализују програме и/или стратешке пројекте за идентификована приоритетна подручја.
мешовити блокови и зоне	Мешовити блокови представљају комбинацију било која три типа блокова – компактног, отвореног или индивидуалне изградње. Зоне мешовите намене су подручја планиране интеграције одређене комбинације трговачких, пословних, стамбених, рекреативних и других функција у насељу. Овакве намене простора су усмерене ка пешацима и чине окружење које садржи све елементе: становање – рад – забаву.
неконтролисано ширење градова	Неконтролисано ширење градова (енгл. urban sprawl), је непланирано и неконтролисано ширење урбанизације на подручју које се налази непосредно уз град (рубне зоне са малим густинама насељености). Неконтролисаним ширењем градова мимо планских решења просторних и урбанистичких планова, бесправном изградњом или лошим квалитетом планских докумената даје се предност гринфилд локацијама у односу на браунфилд локације. Неконтролисано ширење се може односити како на објекте тако и на лоше планирану мрежу инфраструктуре која заузима земљиште више него што је потребно.
подстандардна насеља	Подстандардна насеља су недовољно или неодговарајуће опремљена комуналном инфраструктуром и улицама и делимично имају проблеме у одношењу смећа. У њима је видљиво сиромаштво.
градитељско наслеђе	Градитељско наслеђе обухвата: споменике (све грађевине и конструкције од изразитог историјског, археолошког, уметничког, научног, социјалног, односно стручног значаја, укључујући инсталације и опрему); групе грађевина (компактне групе градских, односно сеоских грађевина које се истичу због свог историјског, археолошког, уметничког, научног, социјалног, односно стручног значаја, а које су довољно јединствене да чине топографски одређене целине) и локалитете (заједничка дела човека и природе, односно подручја која су делимично изграђена и довољно препознатљива и хомогена да се могу топографски дефинисати, која су од изузетног историјског, археолошког, уметничког, научног, социјалног, односно стручног значаја).
одрживи развој	Одрживи развој представља усклађивање економских, социјалних и еколошких аспеката развоја, рационално коришћење необновљивих ресурса и обезбеђење услова за веће коришћење обновљивих ресурса, што садашњим и будућим генерацијама омогућава задовољавање њихових потреба и побољшање квалитета живота.
партиципативно планирање	Партиципативно планирање је специфичан облик планских активности који спроводе органи власти (пре свега на локалном нивоу) и који омогућава да се грађани укључе у процес планирања. Најчешћи вид партиципативног планирања је консултовање јавности о пројектима пре њиховог званичног одобравања. Спроводе се и креативније и садржајније форме учешћа јавности, као што су радионице, јавне расправе и сл. Све већу улогу у партиципативном планирању игра и интернет, било да служи ширењу информација о пројектима или формирању интерактивних система комуницирања.
приградско	Приградско насеље често представља директан спој урбаног и руралног и

насеље	на крају може да се развије у потпуно урбано подручје. Већина приградских насеља се налази на ободу формираних урбаних подручја, али се такође могу налазити и у оквиру руралних предела као места у којима се развија резиденцијална функција. Приградско насеље најчешће настаје као последица субурбанизације или неконтролисаног ширења градова.
приступачност	Под приступачношћу се подразумева лакоћа којом се може стићи до одређеног места. Приступачност зависи од обима и квалитета саобраћајне инфраструктуре и услуга.
приуштиво становање	Приуштиво становање (<i>affordable housing</i>) је оно које је економски, социјално и индивидуално прихватљиво породицама које су део циљних група; становање које прима јавне субвенције како би се омогућило да продајна цена стана или рента за његово изнајмљивање буду осетно ниже од тржишних цена или ренти на неком локалитету.
пројекат урбаног развоја	Пројекат урбаног развоја јесте пројекат за приоритетно подручје интервенције које је утврђено у локалној стратегији интегралног развоја урбаног насеља. Пројекти могу да буду усмерени на просторне/физичке мере интервенције али су најчешће комбинација просторних, енвајронменталних, културних, социјалних, економских аспеката и иницијатива. Пројекти урбаног развоја су основ да ЈЛС може да аплицира за средства из националних, европских и међународних извора финансирања.
резилијентност	Резилијентност се односи на способност субјекта (града, еколошких система, предузећа, становништва, итд.) да се опорави, тј. да се врати у нормалу након апсорбовања стреса или преживљавања негативних промена. Термин „резилијентност” је најпре коришћен у физици и науци о материјалима да опише способност материјала да издрже велике силе, ударе и напрезања. У том контексту се овај термин јавља у преводу „отпорност”.
рубне урбане зоне	Рубне урбане зоне су прелазне зоне између јасно израженог урбаног начина коришћења земљишта и подручја аграрне делатности.
рурално насеље	Насеље чије се становништво претежно бави пољопривредом, а није седиште општине. Према методологији OECD рурално подручје је подручје са густином насељености мањом од 150 становника на km ² .
санација	Санација (ремедијација) је извођење грађевинских и других радова на постојећем објекту којима се врши поправка уређаја, постројења и опреме, односно замена конструктивних елемената објекта, којима се не мења спољни изглед, не утиче на безбедност суседних објеката, саобраћаја и животне средине и не утиче на заштиту природног и непокретног културног добра, евидентиране непокретности, добра које ужива претходну заштиту, његове заштићене околине, осим конзерваторско-рестаураторских радова.
Севесо комплекс	Севесо комплекс подразумева просторну целину под контролом оператера, где су опасне материје присутне у једном или више постројења, укључујући појединачну или заједничку инфраструктуру, односно појединачне или заједничке активности.
сиромаштво	Стање у коме човек не задовољава основне животне потребе.
smart зона	Smart зона означава „паметну” (индустријску) зону као основни елемент „паметног”, нискоугљеничног града. Просторна, индустријска симбиоза и индустријска и урбана симбиоза, може да побољша интеракцију индустрија које би могле да оптимизују материјалне и енергетске токове, смање потрошњу ресурса и емисију и да координирају интеракцију између индустрија и града.
социјална укљученост	Социјална (друштвена) укљученост означава приступ друштвеним ресурсима, институцијама и процесима у оквиру којих се појединци и посебно осетљиве депривирани друштвене групе оспособљавају да

	самостално привређују и задовоље своје потребе, остваре своја грађанска и политичка, економска, социјална и културна права и да за себе и своју породицу обезбеде бар минимум прихватљивих услова живота дефинисаних у датом друштву, као и да се на активан начин укључе у живот своје заједнице.
социјално осетљиве групе	Социјално осетљиве групе су групе људи којима је, услед специфичне разлике у односу на доминантну популацију, потребна додатна подршка за равноправно укључивање у животне токове заједнице. Социјално најосетљивије групе су оне код којих је присутна депривација у погледу здравља, физичког стања, образовања и знања, ниских прихода и лошег економског стања (нпр. стари, особе са инвалидитетом, особе са менталним хендикепом, бескућници, самохрани родитељи и др.)
социјално предузетништво	Социјално предузетништво је пословање са идејом да се кроз зараду која се оствари путем продаје производа или услуга испуни јасна социјална мисија. То значи да зарађена средства не служе увећању имовине појединаца већ се улажу у: запошљавање људи који теже долазе до посла, социјалне и медицинске услуге, образовање, заштиту животне средине или културне активности у заједници.
социјално становање	Социјално становање (<i>social housing</i>) је становање у јавној својини које је намењено закупу и које се додељује на коришћење социјално угроженим домаћинствима која не могу да задовоље стамбене потребе на тржишту.
технолошки парк	Технолошки парк подразумева подручје на коме су концентрисане бројне активности јавног и приватног сектора које се односе на развој и истраживање, технолошки развој, трансфер технологије, висок ниво научног образовања, високотехнолошку производњу и услуге, итд.
узурпација	Узурпација (присвајање, самовласно заузеће) је свако противправно присвајање и/или угрожавање туђег добра (јавног или приватног), без обзира да ли се остварује са дозволом или без дозвола.
урбани капитал	Урбани капитал (синоним за „урбани потенцијал“) обухвата: а) имовину привредног, културног, друштвеног, техничког и еколошког карактера која обезбеђује развојни потенцијал урбаног насеља и б) институционалне и управљачке факторе за урбани развој. Према дефиницији ОЕЦД-а (2001), територијални капитал је специфичан скуп фактора датог подручја који подржава да инвестирање на том подручју буде ефективније у односу на друга подручја. Наглашава се значај тзв. „тврди“ и „меки“ фактора, односно „тврдог“ и „меког“ капитала. „Тврди“ територијални/урбани капитал заснива се на „апсолутним“ факторима урбаног подручја који су утемељени на „оипљивим“ елементима који могу бити исказани квантитативно и квалитативно (нпр. људски ресурси – тзв. „хумани“ капитал, интелектуални капитал, економска инфраструктура, техничка и комунална инфраструктура, социјална инфраструктура, изграђени фонд, квалитет урбане средине, квалитет живота, величина подручја, културно наслеђе и др.). „Меки“ урбани капитал подразумева мање оипљиве или „неоипљиве“ квалитативне факторе подручја - нпр. институционални капитал, културни капитал, управљачки механизам и сл.
урбана мобилност	Урбана мобилност подразумева балансиран однос различитих видова саобраћаја и основ за одрживе начине транспорта у градовима.
урбана обнова	Урбана обнова је скуп планских, градитељских и других мера којима се обнавља, уређује или реконструише изграђени део града или градског насеља.
урбана ревитализација	Урбана ревитализација има за циљ трансформисање превазиђене социоекономске основе неких урбаних подручја у одржавају социоекономску основу, кроз привлачење нових активности и предузећа,

	модернизацију урбане структуре, унапређење урбане животне средине и диверсификацију социјалне структуре.
урбана регенерација	Урбана регенерација подразумева концепт осавремењивања свих урбаних система, структуре и инфраструктуре. Пројекти урбане регенерације су тржишно оријентисани пројекти у циљу стимулисања локалног одрживог економског раста, примене привредне и организационих иновација, али су и инструменти за преобликовање градова. Пројекти урбане регенерације су усмерени на тржишно лукративне намене које обухватају пословне објекте (канцеларијски простори), трговину великог формата (велики тржни центри), културу (музеји, галерије, опере и др.), забаву, али и становање. Простори урбане регенерације су најчешће делови традиционалног градског центра и његовог обода, међу којима су веома атрактивни већи просторни комплекси превазиђених намена (некадашње индустријске зоне, војне касарне, обале и др.).
урбана реконструкција	Урбана реконструкција у грађевинском смислу означава поновно грађење, односно доградњу девастираног објекта и уређење постојећег затеченог стања.
урбана рециклажа (објеката)	Урбана рециклажа је пренамена и поновно коришћење напуштених делова урбаног ткива (објеката).
урбани развој	Под урбаним развојем се сматрају промене које се јављају унутар урбаног подручја или утицаји различитих активности које доприносе развоју тог подручја. Подстицање урбаног развоја подразумева јачање различитих економских, социјалних, еколошких и културних потенцијала градова и урбаних подручја. Урбани развој обухвата широк дијапазон политика јавног сектора које се базирају на мултидисциплинарном знању. Укључивање цивилног друштва кроз партиципацију и партнерство је, такође, од пресудног значаја за решавање сложених питања урбаног развоја.
урбано насеље	Урбано насеље чине центри јединица локалне самоуправе, остала урбана насеља која су у статистици категорисана као градска насеља, као и бањска насеља.
уређење простора	Појам уређења простора обухвата рационално коришћење, организацију, заштиту и управљање простором као посебно вредним и ограниченим општим ресурсом, чиме се стварају услови за одрживи развој применом интегралног приступа у просторном и урбанистичком планирању.
хазард	Хазард је свака ситуација која има потенцијал да изазове повређивање и штету по здравље, животну средину и материјална добра.
<i>Healthy city</i> концепт	<i>Healthy city</i> концепт или концепт „здравог града” омогућава континуално стварање и унапређење физичког и социјалног окружења и проширивање оних ресурса заједнице који омогућавају људима да се међусобно подржавају у обављању свих функција живота и развијају се према свом максималном потенцијалу, уз активну партиципацију свих грађана. Овај концепт обезбеђује остваривање права грађана да живе у естетски и еколошки квалитетној околини.
hot spot локације	Локалитети или подручја са високим (често драматичним) степеном угрожености једног или више параметара животне средине, који захтева приоритетну санацију/ревитализацију.
централна урбана зона	Подразумева компактно изграђено (градско) подручје с мањим слободним просторима, нпр. парковима и сл. То је шири или ужи центар града, а најчешће се у урбанизму означава појмом централна пословна зона (<i>Central Business District – CBD</i>) или урбано језгро.